

Е.Г. Охлопков — Буоратай төрөөбүтэ 115 сыла

Фрунзе нэһилиэгэр 2012 сыл — Егор Герасимович Охлопков — Буоратай төрөөбүтэ 115 үбүлүйдээх сылынан биллэриллинэ. ЮНЕСКО саха олонхотун киһи аймах айбыт чулуу айымньытынан ааттаабыта саха омука хаһан да умнуллубат дириг суолталаах кэрэ түгэн. СР урукку президентэ В.А. Штыров 2006 с. сэттиннэ 15 к. ыйаабынан сэттиннэ 25 күнүн сыллата республикада Олонхо күнүнэн биллэрбитэ да элбэҕи этэр.

Сэбиэскэй былаас 30, 50, 60-с сылларыгар С.И. Боло, А.А. Саввин, сэрии сылларыгар Г.У. Эргис, Г.М. Васильев, И.Х. Константинов, И.В. Пухов, кэлин Н.В. Емельянов, П.Н. Дмитриев, П.Е. Ефремов уонна филологическай наука доктор, СГУ профессора В.В. Илларионов курдук фольклористар олонхотуттан олонхону суруйууга үгүс сырларын биэрэн үлэлээбиттэрэ. Ол түмүгүн ССРС НА СО Саха сиринээби филиалын архыбыгар 126 олонхо толору уонна ситэтэ суох суруллан сытар, маньы тэнгэ биллгин олонхону магнитофонунан, видеокамеранан устан үйэтити киэнник бытыллар.

Намнаабы улуус библиотекактыгар хараллан сытар олонхо туһунан матырыйааллары биллэстэххэ, Октябрьскай революция иннинэ сахаларга уус-уран литература суоҕа, нэһилиэк дыно-сэргэтэ үөрэбэ суоҕа бэлиэтэнэр. Дьэ, ол иһин, маньык хараҥа усулуобуйа үйэлэргэ мунньуллубат үөрүйэни уонна муудараны ингэринэн саха олонхотуттара сахалыы культураны тарбатааччыларын, саҕалааччыларын буолаллара. Киһи аймаҕы үтүбэ-кэрэбэ уһуйаллара, сэргэсигэллэрэ.

Олонхотун айылбаттан сүдү талааннаах киһи, ылбычча киһи санаата да олонхолоон барбата биллэр. Былыр олонхолоонун көмүлүк оһох

иннигэр, ынах сыатынан умайар ыһырынныгынан сырдатыллыбыт муус түннүктээх саха балаҕаныгар, үгэс быһытынан киһээни аһылык кэнниттэн, түүн үөһүгэр диэри 2-3-түү түннүккү күн салҕанара.

Саха норуотун талааннаах олонхотуттарын туһунан, быстахтык да буоллар, сыаналаах бэлиэтээһиннэри политсылы-

500-тэн тахса олонхотун олоро сүлдэбыта чуолкайданмыт, сорох улуустар хабыллыбатахтар. Ол иһингэр, Алексеевскайга 72, Аммаҕа 45, Уус-Алданга 41, Бүлүүгэ 31, Сунтаарга 34 киһи учуокка ылыллыбыттар. Олонхотуттар олонхо кэлэр өттүгэр кэскиллэһин, наукаҕа суолталааһын, ыччаты иитиигэ туһатын өйдөөннөр, бэйэлэрин

кырдык-хордук, ис кирибэхтик, сэргэхтик туттан-хаптан, үксүн ыһытаан-айаатаан толороро, ылыһыра астык буолара. Онтон Охлопков Егор — Буоратай сценаҕа саха өйбүллээх олоппоттун икки илиитинэн тутуһан туран ис кирибэх нүһэр, сөн соҕус куолаһынан олонхолуура, сахалыы тойук туойара. Бу, билигин сааһыран,

нар олонхону Нам оройуонугар сценаҕа, Дьокуускай куорат театрыгар көрдөрбүттэр.

Е.Г. Охлопков кэргэнэ Ирина Ивановна Ядрихинская (эрдэ өлбүт) сүрдээх үлэһит, үтүөмааны майгылаах, истэннээн эбитэ үһү. Кыһа Соня ыалдьан өлбүт, уола Иннокентий Охлопков Щепкин аатынан театраль-

ТАРАҔАНА — ЭНСИЭЛИ ЧУЛУУ ОЛОНХОТУТТАРА

найдар И.А. Худяков, В.Л. Сершевская, саха суруйааччылары, үөрэхтээхтэрэ А.Е. Кулаковскай, Г.В. Ксенофонтов, П.А. Ойуунскай, Г.М. Васильев, Г.У. Эргис уода. онортобуттар.

Т.Л.И.Н.Ч.И. 1940-46 сс. «Олонхотуттар паспорттарын» толорууну тэрийэн, сүһүнүнэн киин оройуоннар хабыллан, барыта 15 улуустан 83 олонхотун учуокка ылыллыбыт. 1970 с. СГУ-гар олонхо куруһуога таһаарылаахтык үлэлээн (салайааччылары Д.С. Макаров, В.В. Илларионов — СГУ профессора)

«Олонхотун анкетатын» онорон Саха сирин улуустарынан хомуйууну тэрийбиттэрэ биллэр. Ол түмүгэр ситэтэ суох учуотунан

баай ис хоһоонноох репертуардарын күүстэрэ кыайарынан суруйтаран хааларга кыһаналлара.

1954 с. мин нулевой кылааска үөрэнэрбэр Көбөкөнгө П.П. Ядрихинскайдааҕы (Бэдьээлэ) кытары ыаллы олобуппут. Бу сылларга киһи начальнай оскуолаҕа соҕотоун илиитинэн мас кэрдэн тизийэн киллэрэр эбит. Минигин, кыра уолу, дыонум чэй, саахар ыллаттара Бэдьээлээххэ ыыталлара. Бэдьээлэ минигин хаадылаан хаһыс кылааска үөрэнэбин ыйытара. Онуоха мин «Нөөлүгү үөрэнэбин» диригитин иһин хаадылаан, сырыы аайы: «Оо, ньоол кэллэ, чэйдэтин, аһатын», — диэн үөрэ-көтө көрсөрө. Сайын «Чороху» диэн Тараҕана сайылыгар дьукаах олобуппут, Бэдьээлэ өрүү муннун анныгар кинигинэйи, олонхотун тылын дьүөрэли сүлдэр буолара. Кэлин Фрунзеҕа олобуттара. Мин Хатырык орто оскуолатыгар үөрэнэ сылдьан субуотага сатыы дьоммор ааһан иһэн П.П. Ядрихинскайдаахха кириэн чэйдээн ааһарым. Арай биридэ Бэдьээлээххэ кириэн Дьокуускай куораттан П.Н. Дмитриев (кэнники билбитим) диэн саха киһитэ Бэдьээлэттэн уонна Буоратайтан (Е.Г. Охлопков) магнитофонна уста, суруйа олорургут түбэспиттээҕим.

Ол саҕана фрунзелар кыһынын көхтөөх баҕайытык Көбөкөн бөһүөлгэр кэлэн концерт көрдөрөллөрө. Онуоха П.П. Ядрихинскай — Бэдьээлэ өрүү абааһы уолун наһаа үчүгэйдик, хара сүөһү тириитин бүрүнэн, түүлээх бараанканы тизэрэ кэтэн

түспэтиэн олонор санаатахха, Егор Герасимович — Буоратай (1897-1974 сс.) куолаһа П.П. Ядрихинскай — Бэдьээлэ (1901-1974 сс.) куолаһынааҕар быдан ордук эбит дии саныыбын.

«Эн сиэли хочотун олонхотуттара» диэн У.Д. Сивцева 15.09.2008 с. таһаартарыт кинигэтигэр ахтылларынан Е.Г. Охлопков — Буоратай олобут, үлэлээбит сирэ-дойдута Нам улуунун Фрунзе нэһилиэгэ. Аҕата — Охлопков Герасим Иванович (1861-1926 сс.), ийэтэ — Охлопкова Анисия Яковлевна (1861-1936 сс.), төрдө Хатырык нэһилиэгэ. Биригэ төрөөбүттэрэ: Спиридон, Иван, Варвара, Матрена Охлопковтар. Колхозтаах, биригэдьиридэбит, председателлээбит. Вайэтэ үөрэнэн ааҕар-суруйар буолбут. Сааһыран да баран хаһыаты, кинигэлэри ааҕар эбит. Аҕа дойдуга Улуу сэриитин кэмигэр үлэ фронтугар сылдьыбыт, сэрии кэнниттэн колхоз биир тутуу үлэһитэ эбит. Оройуон хаһыатыгар Егор Охлопков «Сир үрдүтүн сидьингэри сиппийэбин», «Борогуулсуқ Боскурууп» хоһоонноро бэчээттэммиттэрэ. Киһи «Алантай Боотур» уонна «Үрүң Уолан бухатыр» олонхолору убайын уолугар Семен Иванович Охлопковка этэн суруйтарбыта билигин гуманитарнай чинчийи институтугар харалла сытар.

1947 с. Егор Охлопков — Буоратай, Прокопий Ядрихинскай — Бэдьээлэ уонна Татьяна Ядрихинская (Ленинград блокадатын кытыылааҕа) буолан-

най училищени Ф. Потаповы, Л. Сергучевы, А. Кузьмины уода. кытта бүтэрбитэ. Киһи Дьокуускайга Саха театрыгар, Сунтаар, Нам кулууптарыгар үлэлээбитэ. Кэргэнэ Альбина Охлопкова. Оҕолоро Владимир, Ирина, Татьяна уонна сизннэрэ билигин Москва анныгар Электросталь к. олоролор, үлэлииллэр (2006 с. тохсунньу 25 к. Нам с. — аймаҕа Р.С. Охлопков ахтыгыттан).

Хатырык орто оскуолатыгар үөрэнэр сылларытыгар олонхотун В.Н. Попов — Бочоох (1909-1985 сс.) олонхолуурун истэрбит, эмиз сүрдээх үчүгэй куоластааҕа.

Дьэ, ити курдук, эдэр оҕотук саастарытыгар бэйэбит Наммыт улуунун, Сахабыт сирин биллэр кырдыаҕастара, норуот чаҕылхай олонхотуттара: Саха АССР культураны үтүөлээх үлэһитэ, ССРС Суруйааччыларын союзун чилиэнэ, талааннаах норуот ырыаһыта П.П. Ядрихинскай — Бэдьээлэ, ССРС суруйааччыларын союзун чилиэнэ Охлопков Егор Герасимович — Буоратай (1897-1974 сс.) араас таһымнаах концерттарга, ыһахтарга сахалыы тойуктарын истэн ааспыһытынан билингээннэ диэри киэн туттабын уонна кинилэри удьуордуур хос-хос сизннэрэ үүнөн-сайдан кэнэҕэскитин да кинилэри өрүү санатыахтара, үтүө ааттарын ааттатыахтара диэн бигэ эрэллээһин.

В. ЛУКИНОВ,
үлэ, компартия ветерана,
Нам сэл.

Үөрэх эйгэтигэр

Биллэр олонхотун П.П. Ядрихинскай — Бэдьээлэ 110 сылын түмүктүүр дьоро күнэ Көбөкөн орто оскуолатыгар буолан ааста. Манна улуус оскуолаларыттан 200-чэ үөрэнээччи кэлэн, саха уус-уран айымньыларын аахтылар, дакылааттары иһитиннэрдилэр, уруһуй уонна оҕоһуктар быыстапкаларын тэрийдилэр. Ордук көхтөөхтүк уонна хаачыстыбалаахтык 1 Хомуустаах, улуустааҕы гимназия, Хатырык, Түбэ, Салбаң, Арбын оскуолалара уонна Намнаабы музыкальнай оскуола кытыннылар. Түмүккэ кыайыһылаахтар быһаарылыннылар. Фольклор хайысхатыгар 67 оҕо кытынна.

БЭДЬЭЭЛЭ ААТЫН ӨРӨ ТУТАН

Чабырҕахха 1-4 кылаастарга 1 миэстэ Көбөкөн ОО (сал. В.Н. Макитова) 3 кыл. уолаттара; 5-11 кылаастарга 1 миэстэ Охлопкова Намыһа, Николаева Виктория, 7 кыл., 1 Хомуустаах ОО (сал. Д.А. Павлова). Үтүбэ 1-4 кыл. 1 м. — Данил Лисачев, 2 кыл., Көбөкөн ОО (сал. Я.М. Ядрихинская); 5-11 кыл. 1 м. — Дьяконова Диана, 5 кыл., 2 №-дээх Нам ОО (сал. Н.А. Николаева). Тойукка 1-4 кыл. 1 м. — «Дьырылыатта» фольклорнай бөлөх, 4 кыл., ДШИ (сал. Л.К. Иванова); 5-11 кыл. 1 м. — Слепцова Мотя, 11 кыл., 1 Хомуустаах ОО (сал. М.М. Скрыбыкина). Олонхоҕо 1-4 кыл. 1 м. — Аргунова Анжелика, 3 кыл., Таастаах ОО (сал. Т.М. Аргунова); 5-11 кыл. 1 м. — Шелковников Костя, 6 кыл., НУТ (сал. М.Д. Трапезникова). Дакылаат ааҕыга 1-4 кылаастан 19 оҕо кытынна. 1 м. — Сафонова Аделина, 4 кыл., ДШИ (сал. Л.К. Иванова); 5-11 кыл. 1 м. — Попов Вася,

11 кыл., Көбөкөн ОО (сал. В.Н. Макитова).

Төрөппүттэр уонна учууталлар дакылааттара: 2 төрөппүт, 6 учуутал кытынна.

1 м. — Иванова Лена Константиновна, ДШИ, «Оҕону олонхо тылынан иити», 2 м. — Новородова Матрена Дмитриевна, Бөтүң ОО, «Таллан Бүрэ поэзията оҕолор чинчийэр үлэлэригэр», 3 м. — Михайлова Софья Семеновна, Таастаах ОО, «Нэһилиэк историята» элективнэй курс оруола».

Оҕоһуктар: 1-4 кылаастарга 1 м. — Иванов Дима, 2 кыл., Арбын ОО (сал. И.Д. Иванов);

5-7 кыл. 1 м. — Мухин Вася, 4 кыл., Көбөкөн ОО (сал. А.К. Бугаева);

8-11 кыл. 1 м. — Бугаева Надя, 10 кыл., Көбөкөн ОО (сал. Н.А. Гоголева) буоллулар.

Уруһуйга 1-4 кыл. 1 м. — Ядрихинская Рая, 4 кыл., Көбөкөн ОО (сал. Н.А. Гоголева);

5-7 кыл. 1 м. — Заровняева Уруйдаана, 6 кыл., Бөтүң ОО (сал. Ф.С. Стручков);

8-11 кыл. 1 м. — Бугаева Надя, 10 кыл., Көбөкөн ОО (сал. А.К. Бугаева).

Өйгөн суруйууга 30 оҕоттон 5-7 кыл. 1 м. — Черноградская Айза, 6 кыл., Көбөкөн ОО (сал. Н.Е. Матвеева);

8-11 кыл. 1 м. — Прокопьева Юлия, Хатырык ОО (сал. Л.С. Татаринова).

Маньы таһынан, анал бириистэр туттарылыннылар. Көбөкөн оскуолага тэрээһиннээхтик ытан, биир дойдулаахтара, олонхотун Бэдьээлэни үрдүктүк туталарын дыыланан көрдөрдүлэр.

М. ИГНАТЬЕВА,
үөрэх управлениета

ЧУРАПЧЫЛАР КЫАХТААХТАРЫН КӨРДӨРДҮЛЭР

(Бүтүүтэ. Иннин 1 стр. көр)

Бу олус тынааһыннаах, эпизитистээх күрэххэ Тааттаттан кэлбит, балтараа сыл суоппар стажтаах Иван Васильев уонна биэр эрэ сыл стажтаах Вячеслав Марков («Уус Амма» экипаж) кыайыһылааһын тахсан 30 тыһ. солк., маньы таһынан Афанасий Большаков аҕата, эмиз оупуттаах суоппар Афанасий Большаков туруорбут бириийин — 10 тыһ. солк. ылыллар. Оттон Афанасий Большаков биригэ төрөөбүт быраата Вадим Большаков табаарыһынан Александр Жараевтың («Барс-Таатта» экипаж) иккиһинэн кэлэн убайын бириийигэр тиксибэтэ. Үһүскэ Намтан «Стрела» экипаж (Сергей Балаганская, Степан Колмогоров) тахсааннар намнары үөртүлөр.

Күрэхтэһии сүрүн көрүнэр — «Колми» кубогын иһин күөн көрсүһүүгэ быраабыла быһыытынан бары массыыналар кытталлар. Ол эрээри аҕыах массыына алдьанан кирибэтэ. Манна даҕатан эттэххэ, «Колми» кубогын былырынныгы кыайыһылааҕа, Чурапчыттан «Хантер-Чурапча» экипаж иккис этиһин кубок иһин киририэхтээх сыл да, массыыналар алдьанан хаалла. Бу экипаж былырын «Колми» кубога бастаабытын таһынан 100 ат күһүттэн үрдүк күүстээх массыыналарга күрэхтэһэн эмиз бастакы миэстэни ылбыта. Түмүккэ Чурапчыттан «Патриоты» экипаж (Андрей Баранкевич, Владислав Дьячковская) кыайан «Колми» кубогын хаһаайыннарын буоллулар, «Колми-95» САО генеральнай директора Н.И. Румянцевтан массыына атыылаһарга чэпчэтиллээх сертификат, кубок уонна эбии 15 тыһ. солк. туттулар. Кубок иһин 2-с миэстэлээх — Намтан

«Стрела» экипаж. 3-с миэстэҕэ эмиз Намтан «Хамаҕатта» экипаж (Вячеслав, Афанасий Местниковтар) таҕыстылар.

Бары миэстэлэспит экипажтар дипломнарын, мэтээллэринэн, 2-3-с миэстэлээхтэр спонсордар туруорбут бириистэринэн, кубок иһин күрэхтэспит 2-3-с миэстэлээхтэр кыра кубоктарынан наараадаланньылар.

Чурапчыттан 6 хамаанда кэлэн кытынна: «Патриоты», «Барс-Чурапча», «Дабайар», «Мохсоҕол», «Хантер-Чурапча», «Кыым». «Хантер-Чурапчаттан» уратылар бары миэстэлэһэн бириис ылан бардылар. Онтон кыайыһылааҕа «Хантер-Чурапча» этиллибитин курдук алдьанан хаалан миэстэлэспэтэ. Онтон былырын Чурапчыттан «Барс-Чурапча», «Хантер-Чурапча» уонна «Мохсоҕол» эмиз кыайан-хотон, миэстэлэһэн барбытара. Онон, чурапчылар «Хаар Айанга» көхтөөхтүк кытталларын, үрдүк кылаастаах суоппардар буолалларын дакаастаатылар.

Элбэх киһи сэнээрэн көрөр күрэхтэһиитин тэрийэргэ спонсордара суох табыллыбаккын. Бу күрэхтэһиигэ спонсордаан дьон үөрүүтүн үлэстибит тэрилтэлэринэн, дьонунан буолаллар: «Дьулуур» фонда (директор Кутуков В.В.), «Намкоммунтеплоэнерго» (ген. дир. Н.В. Игнатев), улуус муньабын председателэ А.Х. Христофоров, «Эрэл» ТХПК (дир. Н.Ф. Гуляев), «Золотая рыба» кафе (ИП Кириллина М.Я.), улуус кылаабынай бырааһа Л.А. Слепцов, «Ника» маҕаһын, «Здоровое питание» тэрилтэ (ИП Эверстов Н.Е.). Маньы таһынан, хаары астарыга үлэлээбит «Быйан» ХЭТ (дир. Окороков Р.Е.) сүрүн көмөнү оҕордо. Хаары

астарбыт трактордарга солярканы Нам улуунун дьаһалтата, «Эт-Ас» ХЭТ (дир. Евстафьев И.Е.) биэрдилэр, соляркаҕа уу харчынан автовокзал коллектива (дир. Румянцев М.И.) көмөлөстүлэр. «Намкоммунтеплоэнерго» ген. директорун Н.В. Игнатевы бэлиэтиги баҕарылар. Ол курдук, киһи бу күрэхтэһиигэ икки бириийи олохтоото (биэрэ аҕатын, ветеран суоппар В.Н. Игнатев аатынан) уонна бэйэтэ кытынна. Күрэхтэһии кылаабынай судьуйатынан «Ленскэй нэһилиэк» МТ спортиструктора И.В. Яковлев үлэлээтэ. Улуус муньабын депутата И.А. Уваровскай комментатордаан күнү быһа кэспии турда. Арийыны культура управлениетин кылаабынай режиссера И.С. Новиков иллээн-саҕалаан ытта.

Сылын айы күрэхтэһии таһымын үрдэтэр, ветеран суоппардар ааттарын үйэтитэр сыалтан кинилэр дьиз кэргэттэрэ аҕаларын, эһэлэрин аатынан, кэриэһигэр бириистэри олохтууллар. Ветеран суоппардар В.Н. Игнатев, А.А. Посельская, А.А. Протопопов, Бөтүңтэн В.П. Христофоров, Бөтүңтэн В.Е. Лукин ааттарынан бириистэри дьиз кэргэттэрэ, оҕолору туруордулар. Маньы таһынан, Тааттаттан төрүттээх, 33 сыл суоппар стажтаах И.Д. Ефремов аатынан бириийи, сертификаттары, мэтээллэри дьиз кэргэнэ кэлэн туттарда.

«Хаар Айан» ытыллар сирэ уларыдан, көрөргө табыгаһа суох буолбутун элбэх киһи эттэ. Дьон тоңуу хаар устун сүүрдэн иһэр массыыналары чугастан көрөөрү аллараа, трибуна турар сиригэр сырсан кириэн кутталлаах балаһыанньаны үөскэттилэр. Онтон урукку сиригэр боротуокаҕа биэрктэн барыта ытыс үрдүгэр курдук үчүгэйдик көстөр этэ. Эһилиги үбүлүйдээх күрэхтэһиини эрдэттэн бэлэмнэнэн, быйыл көрсүлүбүт итэҕэстэри туоратан үрдүк таһымна ытарбыт ирдээр.

В. РЫКУНОВА